

**БІБЛІОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ МІЖНАРОДНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
КРЕАТИВНОСТІ ПЕДАГОГІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ТРЕНДИ,
МЕРЕЖІ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ СТРУКТУРИ**

Кеснер Юлія Петрівна,
аспірантка кафедри професійно-педагогічної,
спеціальної освіти, андрагогіки та управління
ЖДУ імені Івана Франка, м. Житомир

Анотація. Стаття присвячена комплексному бібліометричному аналізу міжнародних досліджень з проблематики розвитку креативності педагогів позашкільної освіти у середовищі професійної спільноти. На основі даних наукометричної бази Scopus за період 2021-2025 років здійснено багатовимірний аналіз публікаційної активності, географічного розподілу досліджень, міжнародної співпраці та концептуальної структури наукового дискурсу. Результати дослідження виявляють поліцентричну структуру міжнародних наукових мереж з домінуванням США, Китаю та Великої Британії як провідних центрів досліджень креативності. Мережевий аналіз концептуальних зв'язків ідентифікує центральні концепти наукового дискурсу та розкриває тематичну диференціацію між базовими, моторними, нішевими та emerging напрямками досліджень. Кластерний та багатовимірний аналіз засвідчує складну ієрархічну структуру термінологічного поля з чіткою диференціацією між теоретико-концептуальними та практико-орієнтованими підходами. Дисциплінарний аналіз підтверджує виражену міждисциплінарність досліджень з переважанням соціально-гуманітарного блоку та зростаючою роллю нейронаук, комп'ютерних наук та медичних підходів. Темпоральна динаміка публікаційної активності демонструє позитивний тренд зростання з піком у 2024 році, що відображає актуалізацію проблематики креативності в постпандемічний період. Результати дослідження мають значення для розуміння глобальних трендів у дослідженнях креативності, ідентифікації

перспективних напрямів наукових розвідок та формування стратегій міжнародного наукового співробітництва.

Ключові слова: бібліометричний аналіз, креативність педагогів, позашкільна освіта, наукометрія, міжнародна співпраця, концептуальна структура, публікаційна активність.

Постановка проблеми. Розвиток креативності педагогів позашкільної освіти набуває особливого значення в контексті сучасних освітніх трансформацій та зростаючих вимог до адаптивності освітніх систем у XXI столітті. Позашкільна освіта, що функціонує на перетині формальної освітньої системи та неформального навчання, створює унікальне середовище для креативних практик та інноваційних педагогічних підходів. Глобальні тенденції цифровізації освіти, індивідуалізації навчальних траєкторій та акцентування компетентнісного підходу актуалізують питання креативної компетентності педагогічних працівників як ключового фактору забезпечення якості та ефективності освітнього процесу (Craft, 2011; Jeffrey & Craft, 2004).

Стрімке зростання наукового інтересу до проблематики креативності в освітньому контексті, що спостерігається протягом останнього десятиліття, генерує значні масиви емпіричних даних, теоретичних концепцій та методологічних підходів. Проте відсутність систематизованого огляду міжнародного наукового дискурсу ускладнює розуміння глобальних трендів, концептуальних структур та географічного розподілу досліджень у цій галузі. Бібліометричний аналіз, що базується на кількісному дослідженні наукових публікацій та їхніх взаємозв'язків, надає ефективний інструментарій для картографування наукового знання, ідентифікації провідних дослідницьких центрів та виявлення перспективних напрямів наукових розвідок (Donthu et al., 2021; Zupic & Čater, 2015).

Застосування бібліометричних методів до аналізу досліджень креативності педагогів позашкільної освіти дозволяє не лише кількісно охарактеризувати стан наукового дискурсу, але й виявити латентні структури

знання, концептуальні кластери та еволюційні траєкторії розвитку галузі. Особливого значення набуває ідентифікація міжнародних мереж співпраці, що сприяють обміну досвідом, консолідації дослідницьких зусиль та формуванню спільних теоретичних основ вивчення креативності в освітньому контексті (Glänzel & Schubert, 2004; Wagner et al., 2015).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи дослідження креативності в освітньому контексті розроблялися у працях багатьох зарубіжних вчених. Фундаментальні підходи до розуміння природи креативності представлені в роботах А. Craft (2001, 2011), яка концептуалізувала феномен «little c creativity» як повсякденної креативності в освітніх практиках, що контрастує з видатною креативністю («Big C Creativity») визнаних геніїв. Дослідження В. Jeffrey та А. Craft (2004) внесли значний вклад у розуміння креативного навчання (creative teaching) та навчання креативності (teaching for creativity), розмежувавши ці концепти та окресливши їхні особливості в педагогічному процесі.

Соціокультурні аспекти креативності досліджували V. John-Steiner (2000), К. Sawyer (2012) та М. Csikszentmihalyi (2014), які обґрунтували системну модель креативності, що враховує взаємодію індивіда, культурного контексту та соціального середовища. Особливу увагу дослідники приділяли ролі колаборативних практик та професійних спільнот у розвитку креативної компетентності педагогів (Paulus & Nijstad, 2003; Sawyer, 2012).

Методологічні підходи до вимірювання та оцінювання креативності розроблялися у працях М. Runco та G. Jaeger (2012), які запропонували стандартизовані інструменти оцінки креативного потенціалу. Дослідження J. Kaufman та R. Beghetto (2009) щодо «Four C Model of Creativity» внесли значний вклад у диференціацію рівнів креативності від початкової (mini-c) через повсякденну (little-c) та професійну (Pro-c) до видатної (Big-C), що має важливе значення для розуміння траєкторій креативного розвитку педагогів.

Організаційні аспекти підтримки креативності в освітньому середовищі вивчали Т. Amabile (1996), яка розробила компонентну модель креативності, та

Е. Hennessey (2010), що досліджувала вплив мотиваційних факторів на креативну продуктивність. Роботи R. Sternberg та Т. Lubart (1999) щодо інвестиційної теорії креативності (Investment Theory of Creativity) поглибили розуміння психологічних механізмів креативного процесу та ролі особистісних характеристик педагогів.

Бібліометричні методи дослідження наукового знання систематизовані у працях N. Donthu зі співавторами (2021), які запропонували комплексну методологію аналізу наукових публікацій з використанням інструментів VOSviewer та Bibliometrix. Дослідження I. Zupic та Т. Čater (2015) присвячені методологічним аспектам бібліометричного аналізу в соціальних науках та обґрунтуванню валідності різних аналітичних підходів.

Міжнародну співпрацю у наукових дослідженнях аналізували W. Glänzel та А. Schubert (2004), які виявили тенденції глобалізації наукового знання та формування міжнародних дослідницьких мереж. С. Wagner зі співавторами (2015) досліджували структури міжнародної наукової колаборації та їхній вплив на якість та цитованість наукових публікацій.

Попри значний корпус досліджень креативності в освіті, відчувається брак систематизованих оглядів міжнародного наукового дискурсу саме щодо креативності педагогів позашкільної освіти. Бібліометричний аналіз цієї специфічної галузі досліджень дозволить виявити концептуальні лакуни, ідентифікувати домінантні теоретичні підходи та окреслити перспективні напрями наукових розвідок.

Мета статті полягає у здійсненні комплексного бібліометричного аналізу міжнародних досліджень з проблематики розвитку креативності педагогів позашкільної освіти для виявлення провідних трендів, концептуальних структур, географічного розподілу та мережевих зв'язків у глобальному науковому дискурсі. Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення наступних завдань: (1) аналіз темпоральної динаміки публікаційної активності у галузі досліджень креативності педагогів позашкільної освіти; (2) ідентифікація провідних країн та інституцій за кількістю наукових

публікацій; (3) візуалізація міжнародних мереж наукової співпраці; (4) визначення концептуальної структури та тематичних кластерів наукового дискурсу; (5) аналіз дисциплінарної приналежності досліджень та типологічної структури публікацій.

Виклад основного матеріалу дослідження

Дослідження базується на даних міжнародної наукометричної бази Scopus, що є однією з найбільш авторитетних та всебічних баз даних наукових публікацій з широким охопленням дисциплінарних напрямів та географічних регіонів. Для формування вибірки використовувався комплексний пошуковий запит, що включав ключові терміни, пов'язані з креативністю, педагогами та позашкільною освітою в різних лінгвістичних варіантах. Часові межі дослідження охоплюють період 2021-2025 років, що дозволяє виявити актуальні тенденції та оцінити вплив глобальних подій, зокрема пандемії COVID-19, на розвиток наукового дискурсу.

Для аналізу бібліометричних даних застосовувався багатометодний підхід, що поєднував кількісні та візуальні методи дослідження. Мережевий аналіз концептуальних зв'язків здійснювався з використанням методу співвстановлення термінів (co-occurrence analysis), що дозволяє виявити частоту спільної появи ключових термінів у публікаціях та візуалізувати структуру термінологічного поля. Кластерний аналіз застосовувався для ідентифікації тематичних груп досліджень на основі семантичної близькості термінів.

Багатовимірний концептуальний аналіз проводився з використанням методу Multiple Correspondence Analysis (MCA), що надає можливість

візуалізації складних багатовимірних зв'язків у двовимірному просторі та виявлення латентних структур даних. Тематичне картографування реалізовувалось на основі параметрів центральності (важливість концепту для загального дискурсу) та щільності (ступінь розробленості концепту), що дозволило диференціювати базові, моторні, нішеві та emerging тематики.

Аналіз міжнародної співпраці базувався на даних про інституційну афіліацію авторів публікацій та співавторство між дослідниками з різних країн. Візуалізація географічного розподілу наукової активності здійснювалась з використанням картографічних методів, що дозволяють наочно представити концентрацію досліджень у різних регіонах світу.

Темпоральна динаміка публікаційної активності

Аналіз темпоральної динаміки публікаційної активності виявляє складну траєкторію розвитку наукового інтересу до проблематики креативності педагогів позашкільної освіти протягом 2021-2025 років. Базовий рівень публікаційної активності у 2021 році становив близько 1150 документів, що відображає сталий інтерес міжнародної наукової спільноти до даної проблематики навіть в умовах пандемічних обмежень та трансформації освітніх систем.

Період 2022-2023 років характеризується поступовим зростанням кількості публікацій з досягненням рівня 1220-1250 документів щорічно, що засвідчує консолідацію дослідницької активності в постпандемічний період та адаптацію наукової спільноти до нових викликів освітнього середовища. Такий тренд може відображати завершення дослідницьких проєктів, що були ініційовані під час пандемії та спрямовані на вивчення креативних стратегій подолання освітніх дисрупцій.

Кульмінаційним періодом стає 2024 рік з досягненням абсолютного максимуму публікаційної активності на рівні приблизно 1450 документів, що становить зростання майже на 20% порівняно з попереднім роком. Такий стрімкий підйом може бути зумовлений кількома факторами: інтенсифікацією міжнародних наукових співпраць, реалізацією масштабних дослідницьких

програм, підвищенням фінансуванням освітніх досліджень або актуалізацією проблематики креативності в контексті цифрової трансформації освіти.

Різке зниження публікаційної активності у 2025 році до рівня близько 900 документів потребує обережної інтерпретації, оскільки може відображати неповну індексацію публікацій поточного року в базі Scopus, затримки в обробці документів або реальне зниження дослідницької активності. Альтернативно, це може свідчити про завершення певного циклу досліджень та підготовку до нового етапу наукових розвідок у галузі креативності педагогів позашкільної освіти.

Географічний розподіл та міжнародна співпраця

Компаративний аналіз національної наукової продуктивності виявляє виражену географічну нерівність у розподілі досліджень креативності педагогів позашкільної освіти. Сполучені Штати Америки займають абсолютно домінуючу позицію з кількістю понад 1600 документів, що становить приблизно 25-30% від загального масиву публікацій та значно перевищує показники будь-якої іншої країни. Така перевага США відображає потужну дослідницьку інфраструктуру, значні інвестиції в освітні дослідження та історично сформовану традицію вивчення креативності в американській психологічній та педагогічній науці.

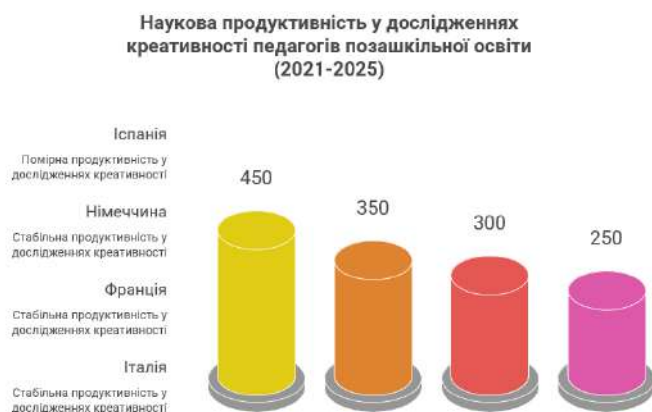
Китайська Народна Республіка посідає другу позицію з приблизно 800 документами, демонструючи динамічне зростання дослідницької активності та стратегічну орієнтацію на розвиток креативних компетентностей як фактору економічної конкурентоспроможності. Значна кількість китайських публікацій відображає масштабні державні програми модернізації освіти та підвищення якості педагогічних кадрів.

Велика Британія з приблизно 650 документами утверджує свої традиційно сильні позиції в галузі освітніх досліджень та демонструє високий рівень академічної продуктивності. Британська наукова школа, представлена провідними університетами Оксфорда, Кембриджа та Лондона, вносить значний внесок у розробку теоретичних основ креативності та методологічних

підходів до її вивчення.

Континентальна Європа представлена групою країн з помірною, але стабільною продуктивністю: Іспанія (близько 450 документів), Німеччина, Франція, Італія (по 250-350 документів кожна). Така концентрація серед розвинених європейських країн відображає спільні дослідницькі пріоритети Європейського Союзу та вплив міжнародних програм наукового співробітництва, таких як Horizon Europe.

Аналіз міжнародної співпраці виявляє складну мережу наукових партнерств з виразною трансатлантичною орієнтацією. Найінтенсивніші колаборативні зв'язки спостерігаються між США та провідними європейськими науковими центрами, що засвідчує спільні дослідницькі проекти, обмін досвідом та академічну мобільність. Європейський регіон демонструє високий рівень внутрішньорегіональної співпраці, що може бути наслідком програм Erasmus+ та спільних дослідницьких ініціатив ЄС у галузі освіти.

Концептуальна структура наукового дискурсу

Мережевий аналіз концептуальних зв'язків виявляє поліцентричну структуру термінологічного поля з кількома домінантними вузлами, що формують семантичне ядро наукового дискурсу. Центральну позицію займає триада термінів «education», «students» та «extracurricular activities», яка утворює концептуальний трикутник з найвищою щільністю міжтермінологічних зв'язків. Така конфігурація підтверджує фундаментальну роль цих концептів у структуруванні досліджень креативності та їхню взаємозалежність у формуванні теоретичних основ галузі.

Термін «education» виступає як найбільш центральний концептуальний вузол з найвищою кількістю зв'язків з іншими термінами, що засвідчує його інтегративну роль у науковому дискурсі. Розгалужена мережа зв'язків цього терміна охоплює практично всі тематичні кластери, що підтверджує його функцію як концептуального мосту між різними аспектами досліджень креативності. Термін «students» формує другий за важливістю концептуальний вузол з особливо сильними зв'язками з освітніми термінами та практико-орієнтованими концептами, що підкреслює студентоцентричний характер досліджень.

Тематичне картографування за параметрами центральності та щільності дозволяє диференціювати чотири основні типи тематик. Базові тематики (Basic Themes) з високою центральністю та низькою щільністю включають фундаментальні концепти «education», «students», «extracurricular activities», «higher education», що формують концептуальну основу галузі та характеризуються широкими міждисциплінарними зв'язками при відносно низькій внутрішній спеціалізації.

Моторні тематики (Motor Themes) з високою центральністю та високою щільністю містять концепти, що активно розвиваються та мають значний вплив на галузь. Примітною є присутність у цьому квадранті термінів «anxiety», «burnout», «depression», що відображає зростаючу увагу до психологічного благополуччя педагогів у контексті креативного розвитку та може свідчити про парадигмальний зсув від суто когнітивних до більш холістичних підходів.

Нішеві тематики (Niche Themes) характеризуються низькою центральністю, але високою щільністю внутрішніх зв'язків. До цієї категорії належать високоспеціалізовані концепти галузево-специфічних підходів до креативності, зокрема терміни, пов'язані з медичною освітою («radiation oncology», «undergraduate medical education»), що засвідчує міждисциплінарний характер досліджень креативності та їхню релевантність для різних професійних контекстів.

Дисциплінарна структура та типологія публікацій

Аналіз дисциплінарної структури досліджень виявляє виражену міждисциплінарність з домінуванням соціальних наук (32,5%) та психології (22,2%), що разом становлять понад половину всіх публікацій. Така концентрація підтверджує розуміння креативності як соціально-психологічного феномену, що формується і розвивається у процесі соціальної взаємодії та особистісного зростання педагогів.

Значна частка досліджень у галузі мистецтва та гуманітарних наук (15,2%) відображає традиційний зв'язок креативності з художньо-естетичною сферою та підкреслює роль гуманітарного знання у розробці теоретичних основ креативного розвитку. Присутність комп'ютерних наук (4,8%), медицини (4,5%) та нейронаук (2,7%) засвідчує зростаючу роль міждисциплінарних підходів та інтеграцію природничо-наукових методів у дослідження креативності.

Типологічний аналіз публікацій виявляє абсолютне домінування журнальних статей (83,2%), що підтверджує академічний характер більшості досліджень та пріоритетність журнальних публікацій як основного каналу наукової комунікації. Розділи книг складають 7,2%, оглядові статті – 3,8%, що засвідчує наявність синтетичних досліджень та потребу в більш розгорнутому викладенні складних теоретичних концепцій.

Висновки. Комплексний бібліометричний аналіз міжнародних досліджень креативності педагогів позашкільної освіти виявляє динамічний та багатоаспектний характер глобального наукового дискурсу з виразними географічними, дисциплінарними та концептуальними структурами. Темпоральна динаміка публікаційної активності демонструє позитивний тренд зростання протягом 2021-2024 років з піковим значенням у 2024 році, що відображає актуалізацію проблематики креативності в постпандемічний період та зростаючу увагу міжнародної наукової спільноти до інноваційних педагогічних практик.

Географічний розподіл досліджень характеризується вираженою концентрацією в розвинених країнах з абсолютним домінуванням США, Китаю

та Великої Британії, які разом продукують понад 50% світових публікацій у даній галузі. Аналіз міжнародної співпраці виявляє складну мережу наукових партнерств з інтенсивними трансатлантичними зв'язками та високим рівнем внутрішньоєвропейської колаборації, що сприяє обміну досвідом та консолідації дослідницьких зусиль.

Концептуальна структура наукового дискурсу демонструє поліцентричну організацію з чіткою диференціацією між базовими, моторними, нішевими та emerging тематиками. Центральну позицію займають фундаментальні освітні концепти, тоді як периферійні кластери представлені спеціалізованими підходами та галузево-специфічними дослідженнями. Особливої уваги заслуговує зростаюча присутність термінів, пов'язаних з психологічним благополуччям педагогів, що може свідчити про парадигмальний зсув до більш холістичних підходів у розумінні креативності.

Дисциплінарний аналіз підтверджує виражену міждисциплінарність досліджень з домінуванням соціально-гуманітарного блоку та зростаючою роллю природничо-наукових підходів, зокрема нейронаук та комп'ютерних наук. Така диверсифікація методологічних підходів відображає еволюцію розуміння креативності від суто художньо-естетичного феномену до комплексного соціально-психологічного явища з біологічними, когнітивними та технологічними компонентами.

Результати дослідження мають практичне значення для формування стратегій міжнародного наукового співробітництва, ідентифікації перспективних напрямів наукових розвідок та розробки політик підтримки креативності педагогів позашкільної освіти. Перспективи подальших досліджень включають поглиблений аналіз якісних характеристик публікацій, вивчення цитувальних мереж та ідентифікацію найвпливовіших досліджень у галузі креативності педагогів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Amabile, T. M. (1996). Creativity in context: Update to the social psychology of creativity. Boulder, CO: Westview Press.

2. Craft, A. (2001). An analysis of research and literature on creativity in education. London: Qualifications and Curriculum Authority.
3. Craft, A. (2011). Creativity and education futures: Learning in a digital age. Stoke-on-Trent: Trentham Books.
4. Csikszentmihalyi, M. (2014). The systems model of creativity: The collected works of Mihaly Csikszentmihalyi. Dordrecht: Springer.
5. Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 133, 285-296. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>
6. Glänzel, W., & Schubert, A. (2004). Analysing scientific networks through co-authorship. In H. F. Moed, W. Glänzel, & U. Schmoch (Eds.), *Handbook of quantitative science and technology research* (pp. 257-276). Dordrecht: Springer.
7. Hennessey, B. A. (2010). The creativity-motivation connection. In J. C. Kaufman & R. J. Sternberg (Eds.), *The Cambridge handbook of creativity* (pp. 342-365). Cambridge: Cambridge University Press.
8. Jeffrey, B., & Craft, A. (2004). Teaching creatively and teaching for creativity: Distinctions and relationships. *Educational Studies*, 30(1), 77-87. <https://doi.org/10.1080/0305569032000159750>
9. John-Steiner, V. (2000). *Creative collaboration*. Oxford: Oxford University Press.
10. Kaufman, J. C., & Beghetto, R. A. (2009). Beyond big and little: The four C model of creativity. *Review of General Psychology*, 13(1), 1-12. <https://doi.org/10.1037/a0013688>
11. Paulus, P. B., & Nijstad, B. A. (Eds.). (2003). *Group creativity: Innovation through collaboration*. Oxford: Oxford University Press.
12. Runco, M. A., & Jaeger, G. J. (2012). The standard definition of creativity. *Creativity Research Journal*, 24(1), 92-96. <https://doi.org/10.1080/10400419.2012.650092>
13. Sawyer, R. K. (2012). *Explaining creativity: The science of human innovation* (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press.

14. Sternberg, R. J., & Lubart, T. I. (1999). The concept of creativity: Prospects and paradigms. In R. J. Sternberg (Ed.), *Handbook of creativity* (pp. 3-15). Cambridge: Cambridge University Press.
15. Wagner, C. S., Whetsell, T. A., & Mukherjee, S. (2015). International research collaboration: Novelty, conventionality, and atypicality in knowledge recombination. *Research Policy*, 44(2), 1-14.
<https://doi.org/10.1016/j.respol.2014.09.011>
16. Zupic, I., & Čater, T. (2015). Bibliometric methods in management and organization. *Organizational Research Methods*, 18(3), 429-472.
<https://doi.org/10.1177/1094428114562629>